

Úvod do teorie verše

Ibrahim, Robert – Plecháč, Peter – Říha, Jakub: *Úvod do teorie verše*. Praha, Akropolis, 2013

Pod hlavičkou Ústavu pro českou literaturu AV ČR vznikl v roce 2012 Versologický tým, jehož členy jsou Dalibor Dobiáš, Robert Ibrahim, Petr Plecháč a Jakub Říha. Poslední tři jmenovaní se podepsali pod novou publikaci nazvanou *Úvod do teorie verše*. Kromě této knihy, která vyšla koncem roku 2013 v Akropoli, však za necelé dva roky své činnosti přispěli zmiňovaní versologové několika dalšími publikacemi a projekty. Jedná se kupříkladu o celé číslo *České literatury* (60/3, 2012) věnované právě versologii, překlad Gasparovova zásadního díla *Nástin dějin evropského verše* (Dauphin, 2012) či několik nástrojů pro analýzu verše přístupných na internetu (Eufonometr, Gunstick – databáze rýmů aj.). Úplnou novinkou je pak nedávné spuštění Databáze českých meter, která zpřístupňuje metrický a strofický popis téměř 80 000 básní z 19. a počátku 20. století.

Název recenzované publikace se plně shoduje s titulem knihy Josefa Hrabáka (SPN, 1956). Není tomu tak náhodou – už v anotaci k novému *Úvodu* se dočítáme, že má nahradit „již v mnoha ohledech zastaralou“ knihu Hrabákovu a představit současný stav oboru.

Vědci, kteří se dnes zabývají teorií verše, mají ve srovnání s Hrabákem mnohem širší možnosti. Soustředí se především na statistický rozbor, v čemž jim pomáhá počítačové zpracování dat. Autoři *Úvodu* analyzovali velké množství veršů obsažených v Korpusu českého verše a na tomto základě pak formulovali své postuláty.

Nový *Úvod do teorie verše* je poměrně stručný, heslovitý, což nelze hodnotit negativně již proto, že se jedná o úvod. Na 160 stranách se autoři věnují celé škále problémů, jež teorie verše řeší: definici verše na pozadí srovnání s prózou, pojednání o české prozodii, versifikačním systémům, novočeskému sylabotónismu, přechodům českého verše k různostopému, bezrozměrnému, uvolněnému

či volnému verši, rýmu, strofice. Závěrečné kapitoly, zasvěcené sémantice, překladu, dějinám verše a několika tradičním rozměrům, jsou zahrnuty v apendixu.

Za zásadní pokládáme pátou kapitolu, která je věnována novočeskému sylabotónismu (výklad o tomto systému je proto v předchozím přehledu versifikačních systémů velmi zestručněn). Nejprve je pojednáno o stopách, které byly přejaty českou sylabotónickou versifikací z antického repertoáru: jedná se o trochej, jamb a daktyl. Rozlišují se dvoudobé (jamb, trochej), třídobé (daktyl, daktyl s předdrážkou) a logaedické rozměry (daktylotrochej, daktylotrochej s předdrážkou).

Autoři navazují na generativistickou metriku a výzkumy Miroslava Červenky, který popsal vztah jazyka a metra pomocí korespondenčních pravidel. Výklad je podán přehledně a, opět, stručně, díky čemuž je přístupný i méně zasvěceným zájemcům o versologii, kteří by se Červenkou „prokousávali“ jen s velkými obtížemi. Na příkladech je uvedeno, kterak v novočeském sylabotónismu funguje přízvukování silných a slabých pozic (S-pozice, W-pozice), samostatně je pojednán problém jambického incipitu, V-pozic v daktylu (jedná se o jeho prostřední pozici) a kombinovatelnosti třídobých a logaedických rozměrů.

Dále jsou pojednány incipit a klauzule (počátek a zakončení verše). Autoři vnáší řád do pojmů mužská, ženská a akatalektická klauzule a oxytonické, paroxytonické a proparoxytonické zakončení. Protiklad mužské a ženské klauzule se uplatňuje u dvoudobých meter, kdežto akatalektického zakončení nabývají pouze metra třídobá. Je odhlédnuto od členění Hrabákova, jenž popisuje i stopy hyperkatalektické a katalektické; ty je však pro účely českého sylabotónismu zbytečné rozlišovat (nakonec tak doznává i sám Hrabák).

Ve světle novočeského sylabotónismu jsou rozebrány termíny stopa, cézura a diereze. Pojem stopy je tu značně relativizován, dokonce se uvádí v uvozovkách. Je tomu tak proto, že v češtině není možno užívat stop s takovou variabilitou jako v časomíře kvůli českému iniciálnímu přízvuku. Proto se mezislovní předěly nacházejí v metrech začínajících silnou pozicí většinou na hranicích mezi stopami, kdežto u meter začínajících slabou pozicí spadají „dovnitř stopy“. V tabulce je ilustrováno, jak mohou být v případě trocheje a jambu stopy realizovány v incipitu, ve vnitroveršových pozicích a v klauzuli; možnosti se příliš neliší, z čehož vyplývá, že pojem stopa spíše zastírá zákonitosti rytmické stavby. Je tedy nasnadě jej užívat pouze na metrické, nikoli rytmické úrovni.

Poslední část kapitoly pojednává o verši a větě. Neshoda větného a syntaktického členění se nazývá přesah (enjambement) a je příznakovým jevem. Možnost rozlišení přesahů na jednotlivé podtypy zůstává otevřena – je škoda, že této problematice nevěnuje *Úvod do teorie verše* více prostoru (necelé dvě strany).

Nutno přiznat, že po srovnání s původním Hrabákovým *Úvodem* je poučejší čtenář poněkud zklamán přílišnou stručností. Ta je snad zapříčiněna tím, že dnešní versologové statisticky zpracovávají velké množství dat: nejnovější výzkumy provedené na tomto základě vyřešily mnohé problémy, které byly v padesátých letech minulého století Hrabákem teprve nastiňovány.

Postrádáme například jakoukoli zmínku o eufonii verše, což je sice jev, který v sylabotónické versifikaci není nijak normován, který nicméně v poezii některých básníků hraje nezanedbatelnou roli. Hrabák v době, kdy psal svou knihu, reagoval na tehdejší vývoj výpočetní techniky a kybernetiky a referoval o uplatnění teorie informace či statistiky ve versologii. Nový *Úvod* se těmito otázkami již vůbec nezaobírá, pouze předkládá výsledky některých analýz. Verš zde rovněž není nahlížen z pozice komparatistické; děje se tak sice v kapitole o překladu, ale po zbytek výkladu se autoři drží spíše specifik verše českého.

Na druhou stranu, nový *Úvod do teorie verše* je přehledný a přístupný i méně zasvěcenému čtenáři. Nejedna překladatel nebo student bohemistiky či jiné filologie v něm jistě nalezne pevnou oporu.

Jan Darebný